

Ailelerin Koruyucu Aile Olmaya Karar Vermelerinde Etkili Olan Etmenler ile Koruyucu Aile Olmanın Anlam ve Önemi

Zeynep TEZEL¹, Barış DEMİREL², Zuhâl Şahin KAYA³

Öz

Araştırma Makalesi

Bu çalışmada, geleneksel bakım yöntemleri düşünüldüğünde yeni sayılabilecek, çeşitli nedenlerle biyolojik ailesi yanında bakılamayan, korunma ve bakım ihtiyacı olan çocukların; biyo-psiko-sosyal gelişimlerini destekleyen güvenli bağlar kurabilmelerine olanak sağlayan alternatif bakım hizmetlerinden “koruyucu aile modeline” yer verilmektedir. Çalışmanın amacı, Kırıkkale ilinde bulunan koruyucu ailelerin, koruyucu aile olmalarına karar vermelerinde etkili olan etmenler ile koruyucu aile olmanın anlam ve önemini ortaya koymaktır. Çalışma, Kırıkkale ili kapsamında koruyucu aile olma deneyimlerini yaşamış ailelere yöneltilen sorular ile ailelerin koruyucu aile olmalarını etkileyen etmenlerin öğrenilmesi ile ailelerin hizmet için başvuru süreçlerinden korunma ihtiyacı içinde olan çocuğun yerleştirilmesi ve sonrasında yaşanan süreç kadar vurgu yapmaktadır. Sonuç olarak, deneyimler öğrenilerek özelden genele hizmetin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesinde etkili saptamaların yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Çocuk Koruma, Koruyucu Aile Bakımı, Sosyal Hizmet.

The Meaning and Importance of Being A Foster Family with the Factors That Are Effective in Determining the Protective Families in Kırıkkale Province

Abstract

Research Paper

In this study, children who are in need of protection and care, who can not be regarded as biological parents due to various reasons; alternative family care services "which allow them to establish safe bonds that support their bio-psycho-social development. The aim of the study is to reveal the meaning and importance of being a foster family with the factors that are effective in determining the protective families in Kırıkkale province. The study emphasizes the questions related to families who have experience of protective family experiences in Kırıkkale province and the factors affecting their families being protective families, the placement of the child in need of protection from the application process for the families and the process after the child. As a result, the experience allows learning to be done in a way to spread and develop the specific generic service by learning.

Keywords: Child Protection, Foster Family Care, Social Work.

Makale Bilgileri / Article Info

Alındığı Tarih / Received 28.10.2018

Kabul tarihi / Accepted 22.11.2018

¹Prof.Dr. Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, teznelzeynep@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0001-6421-5965>

² Öğr.Gör., Kırıkkale Üniversitesi Delice Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmetler Ön Lisans Programı, bbarisdemirel@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5916-4999>

³ Sosyal Hizmet Uzmanı Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, zuhel-540@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4522-3403>

Giriş

Koruyucu Aile Hizmeti Modeli, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yürütülen, geleneksel sosyal hizmet modellerine göre yeni sayılabilecek alternatif bir uygulama olup çeşitli sebeplerle biyolojik ailesi yanında bakımı sağlanamayan çocukların mevzuatça belirlenmiş nitelikleri taşıyan uygun ailelerin yanında geçici bir süre ya da daha uzun bir süre bakıldığı, çocuğun sağlıklı bir aile ortamında büyüüp gelişmesini ve diğer ihtiyaçlarının aile ortamında karşılanmasını amaçlayan bir hizmet modelidir (Karataş, 2007: 14; Yazıcı, 2014: 252; Erdal, 2014: 178).

Koruma ve bakım altına alınan çocukların büyük çoğunluğu ihmal, istismar, madde kullanımı, ebeveynlerinin terk etmesi gibi nedenlerle bakım hizmetlerine yerleştirilir (Klee, Kronstadt ve Zlotnick, 1997: 290-292). Koruma ve bakım modelleri göz önünde bulundurulduğunda yatılı bakım kuruluşlarında sunulan hizmet, aile yanında destek hizmetleri (sosyal ve ekonomik destek&engelli evde bakım hizmeti gibi) ve koruyucu aile yanında bakım hizmeti ön plana çıkmaktadır. Koruyucu aile bakımının ön plana çıkarılmasındaki temel hedef “Çocuğun Korunması”dır. Bu koruma şeklinde çocuk geçici olabileceği gibi süreli olarak da aile yanında kalabilmektedir. Türk hukukunda çocuk için öngörülmuş ilk bakım yeri ailesinin yanı olmaktadır. Ancak değişen dünya içerisinde ülkemizde de aile kurumunda da köklü değişimlerin yaşandığı söylenebilir. Geleneksel geniş aile, yerini küçülmüş ve daha çok bireyselleşen çekirdek aileye bırakmaktadır.

Türkiye Aile Yapısı Araştırması (2011: 153) sonuçlarına göre de %68,6 ile çekirdek aile ülkemizdeki en yaygın aile türü iken, geniş aile yapısı %10,1' lik oranda varlığını sürdürmektedir. Bu süreçte belki de bu değişimden en büyük payı aile içerisinde problemleri olan çocuklar almaktadır. Bu noktada birçok çocuk, aile kurumunun çocuğa sağlaması gereken ihtiyaçları yerine getiremediğinden devlet koruması ve bakımı altına alınmaktadır. Türkiye’de devlet eliyle gerçekleştirilen koruyucu aile hizmeti çocuğun her türlü ihtiyacını aile yanında karşılamayı amaçlamaktadır. Bu amaca yönelik farklı koruyucu aile tipleri ve uygulamaları olduğunu söylemek mümkündür.

Koruyucu Aile Hizmetine ilişkin ülkemizdeki genel verilere bakıldığında Aile Yapısı Araştırma sonuçlarına göre (2016): bireylere koruyucu aile olmayı isteyip istemedikleri sorulmuş ve %30.4’ ü koruyucu aile olmayı istediğini %53.5’ i koruyucu aile olmayı istemediğini, %16.1’ i ise koruyucu aile olma hakkında bir bilgisinin olmadığını belirtmiştir. Koruyucu aile olmayı isteyen erkeklerin oranı %28.2 kadınların oranı ise %32.6 olarak belirlenmiştir. Koruyucu aile olmayı isteyenlerin en yüksek olduğu bölge %42.4 ile Doğu Karadeniz Bölgesi, en düşük olduğu bölge ise %17.2 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi olarak tespit edilmiştir.

Türkiye genelinde 2018 Nisan ayı itibarıyla 81 ilde üç aylık süre içerisinde 613 aile, koruyucu olabilmek adına resmi başvurusunu yapmış ve yapılan inceleme ve değerlendirmeler sonucunda ise 390 aile koruyucu aile olarak yanlarına 480

çocuk yerleştirilmiştir. Türkiye genelindeki koruyucu ailelere yönelik güncel veriler temel alındığında 5912 çocuğun 4868 koruyucu aile yanında bakımının sağlandığı söylenebilir.

Tablo 1: Koruyucu Aile Bakım Modelinden Yararlanan Çocuk ve Aile Sayısı (2011-2017)

Yıl	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Koruyucu Aile Sayısı	1.190	1.350	2.776	3.283	3.797	4.115	4.654
Çocuk Sayısı	1.282	1.492	3.351	4008	4.615	5.004	5.642

Kaynak: <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/istatistikler>

1. Kavramsal Çerçeve

Çocukluk dönemi, bireylerin yaşamında önemli gelişimsel dönemlerden biridir. Çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan sağlıklı olarak gelişmeleri için, anne-baba ya da çocuğa bakım veren kişi ile çocuk arasındaki karşılıklı sevgi bağının kurulmasının önemi bilinmektedir (Şimşek ve Ark., 2008: 236). Çocuğun bir aile yanında bakımının sağlanması ve sevgi ihtiyacının sağlanması açısından koruyucu aile hizmeti kilit bir özellik göstermektedir. Yörükoğlu ve arkadaşlarının (1968: 70-78) yuva bakımı altındaki çocuklarla ilgili yaptığı bir çalışmada, bu çocukların fiziksel koşullarının iyiliği, yeterli bakım ve beslenmelerine karşın anne ya da annenin yerini alacak bir bakım verenin olmayışına bağlı olarak beden ve ruh gelişimlerinin geride kaldığı gözlemlenmiştir. Koruyucu aile hizmetinde bakım veren kişi genelde değişmez ve uzun süreli bakım sağladığından, bu durum çocuk ile bakım veren kişi arasında sağlıklı ve güvene dayalı bir ilişki oluşturmasını sağlayarak çocuğun ruh sağlığını olumlu yönde etkilemektedir (Üstüner, Erol ve Şimşek, 2005: 131).

Koruyucu Aile modeli diğer geleneksel yuva ve yurt gibi bakım modellerinin aksine çocuğun sağlıklı bir aile ortamında büyüüp gelişmesini ve tüm ihtiyaçlarının aile ortamında karşılanmasını amaçlamaktadır. Yurt dışında yapılan çalışmalara bakıldığında; koruyucu aile yanında bakım ve kurum bakımı karşılaştırıldığında, aile yanında bakımın altı çizilmektedir. Uzun koruyucu aile hizmetinin özellikle akademik başarıya katkı sağladığını ve entelektüel zeka gelişimini artırdığı yönünde olası faydalarının olduğu vurgulanmıştır (Lockwood, Friedman ve Christian, 2015: 306-315).

Sosyal Hizmet mesleğinin faydalandığı bilimsel kuram ve yaklaşımlara koruyucu aile yanındaki çocuk noktasından bakıldığında yine hizmetin çocuk için önemli olduğu yönünde çıkarım yapılabilmektedir.

1.1. Kuram ve Yaklaşımlar

Sosyal Hizmet mesleğinin faydalandığı bilimsel kuram ve yaklaşımlara koruyucu aile yanındaki çocuk noktasından bakıldığında yine hizmetin çocuk için

önemli olduğu yönünde çıkarım yapılabilmektedir. Mesleki müdahalenin ve uygulamanın yapılmasında sıklıkla kullanılan 3 temel kurama aşağıda yer verilmektedir. Buna göre:

1.1.1. Sistem Kuramı

Sosyal hizmet uygulaması yapılan bireyin yaşam standartlarının sınırları ve karmaşıklığı ayrıca görünen sorunların altında yatan nedenlerine ulaşarak kalıcı çözüm üretilmesini sağlamayı hedefler. Alt sistemlerden oluşur. Bu açıdan koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk da sistemin bir parçasıdır. Yanına yerleştiği aile ile etkileşim kurarak ortak yeni bir sistem kurmaktadır. Yeni kurulan sistemin sınırlarının belirgin olması ve sistemin dengede kalması ilişki ve etkileşim sürecinin geleceği açısından son derece önemlidir. Çünkü dengenin bozulması sistemi yok olma riski ile karşı karşıya bırakmakta ve sistemi entropiye götürebilmektedir (Baykara Acar ve Acar, 2002: 31). Entropi süreci ise sistemin yok olması ve işlevini kaybetmesi olarak nitelenebilir (Katz ve Kahn, 1977: 23). Buradan hareketle yeni kurulan sistemin düzgün işlemesi sağlanabilirse ve diğer sistemlerle (kuruluş, öz aile, okul vb.) ilişkiler kontrollü bir şekilde sürdürülebilirse çocuk için faydalı olacaktır.

1.1.2. Bağlanma Kuramı

Anne-çocuk arasındaki bağlanmayı odak alarak çocuk ile anne arasında güvenli bağlanmanın gerçekleşmesi halinde çocuğun sağlıklı psikolojik gelişim göstermesine katkı sağlayacağını ifade eder. Buradan hareketle çocuğun bakımı biyolojik bir anne/baba tarafından verilemiyor ise koruyucu aile hizmetinde olduğu gibi bakım veren pozisyonunda koruyucu anne ve/veya baba tarafından sağlanması çocuğun gelişimi açısından son derece önemlidir. Şahin (2009: 72-103) tarafından ailesi yanında yetişen ve koruma-bakım altında iken kuruluşlarda yetişen çocuklara yönelik yapılan araştırmada da ailesi yanında yaşayan ergenlerin güvenli bağlanma puan ortalamaları yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olarak belirlenmiştir (Şahin, 2009: 72-103).

1.1.3. Ekolojik Yaklaşım

‘Çevresi içinde birey’ bakış açısı ekolojik yaklaşımın en önemli vurgusudur. Yani bireyin yetişme sürecinde fiziksel ve sosyal çevrenin birey üzerinde etkili olduğu ifade edilmektedir. Koruyucu aile yanındaki çocuk için önemine bakıldığında, kuruluş bakımında yaşanabilecek olumsuz etkileşimler ve akran zorbalığı gibi durumlardan uzaklaşması sağlanacaktır. Koruyucu ailenin çocuğa bakım verme sürecinde sağladığı etkileşim ve katkı olumlu sürdürülürse çocuğun sosyal ve fiziksel çevresinden olumlu etkilenmesi sağlanacak ve çocuğun yüksek yararı korunabilecektir.

Koruyucu aile, çocuk için yalnızca barınma ve eğitiminden sorumlu aile değildir; çocuğun çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan ve karşılaşılan olumsuzlukları iyi

eden aile niteliği taşıyır (Bıyıklı, 1983: 14). Süreç yalnızca barınma ve bakım olarak kesinlikle algılanmamalıdır.

1.2. Koruyucu Aile Modelleri

1.2.1. Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli

Veli ya da vasi dışında kalan kan bağı bulunan akrabalar ya da çocuğun iletişim içinde olduğu veya tanıdığı bakıcı, komşu gibi yakın çevresinde olan; tercih etmeleri halinde en az temel ana, baba eğitimleri kapsamında eğitim almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımı,

1.2.2. Geçici Koruyucu Aile Modeli

Acil koruma gereken ya da hakkında hizmet planı oluşturulmamış ve kuruluş bakımına yerleştirilmemiş ya da kendisi için planlanan hizmet modelinden çeşitli nedenlerle henüz yararlandırılmamış çocuklar için, temel ana, baba eğitimleri ve Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimini almış profesyonel kişi ve ailelerin sağladığı birkaç gün ile en fazla bir ay arasında süren bakımı,

1.2.3. Süreli Koruyucu Aile Modeli

Öz ailesi yanına kısa sürede döndürülme imkânı bulunmayan ya da kalıcı olarak aile yanına yerleştirilemeyen çocuklara, tercihen temel ana-baba eğitimleri ve Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımı,

1.2.4. Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli

Özel zorlukları ve ihtiyaçları olan çocuklara yardımcı olabilecek lisans eğitimine sahip olan veya eşlerden biri en az ilköğretim düzeyinde olmak üzere temel ana, baba eğitimleri, Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimlerini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakım modelini düzenlemektedir. Koruyucu aile modellerinin yukarıda sayılan şekilde çeşitlilik ve farklılık göstermesi, türlü ihtiyaçları olan çocukların koruyucu aile uygulamasından etkili bir şekilde yararlanmasına katkı sağlamaktır.

Koruyucu aile adaylarının belirlenmesinden, adaylara koruyucu aile statülerinin verilmesi ve koruyucu aile yanına korunma ihtiyacı içinde olan bir çocuğun yerleştirilmesine kadar geçen süreç uzun ve kapsamlı bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Bakanlık bünyesinde taşrada Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri aracılığıyla yürütülen bu hizmet, ailelerin İl müdürlüklerine başvuruları ile başlamakta, süreç içinde; ailelerin kapsamlı görüşmelerle değerlendirilmesi, koruyucu aile olmak için yeterli şartları taşıyıp taşımadıkları noktasında düzenlenen sosyal inceleme raporu ve koruyucu aile komisyonunca değerlendirilmesi, komisyonca bu şartları taşıdığı anlaşılan ailelere 'koruyucu aile statüsü' verilmesi belirlenen aile çocuk/çocukların yerleştirilmesi ile süreç devam etmektedir. Bu süreç aile ve çocuk açısından detaylı bir değerlendirme yapılmasını

gerektirmektedir. Sürecin detaylı bir şekilde ele alınması ilerde oluşabilecek muhtemel sorunların oluşmasını önlemek, çocukların hizmetten sağlayacakları yararı azami düzeye çıkarabilmek açısından son derece önemli olacaktır.

1.3. Aile ve Çocuğa İlişkin Yürütülen İş ve İşlemler (Süreç)

Koruyucu Aile Yönetmeliği rehberliğinde aile ve çocuğa ilişkin yürütülen iş ve işlemleri 5 ana başlık altında sıralamak mümkündür.

1.3.1. Başvuru süreci

28497 Sayılı Yönetmeliğin m.8-(1), koruyucu aile başvuru sahibinin taşıması gereken koşullar ve istenen belgeleri düzenlemektedir. Başvuru sahibinin başvuruda getirmesi gereken belgeler ise aşağıdaki gibidir:

- Türk vatandaşı olması ve sürekli Türkiye’de ikamet etmesi,
- 25-65 yaş aralığında bulunması,
- En az ilkokul düzeyinde eğitim almış olması,
- Düzenli gelire sahip olması.

Koruyucu aile adaylarından başvuru yapabilmeleri için yukarıda belirtilen temel nitelikleri taşımaları istenir, şartları taşıyan başvuru sahiplerinden evli iseler eşleri ile birlikte evli değil iseler bireysel olarak il müdürlüklerine başvuru yapmaları gerekmektedir. Bu süreçte alanda en sık karşılaşılan sorulardan bir tanesi anne, baba veya vasinin koruyucu aile olup olamayacağı konusudur. Çocuğun anne, babası ya da vasisi koruyucu aile olamazlar. İlk görüşmede il müdürlüklerine başvuran kişilere hizmetin esasları ve işleyişi ile yerleştirilecek çocukların özellikleri hakkında bilgi verilerek yapılır, uygun görülen kişi veya eşlerle ilk görüşme formu doldurulur ve yazılı başvuru alınarak aile üyelerinden ve aile ile aynı hanede yaşayan tüm bireyler için Koruyucu Aile Yönetmeliğince belirlen temel belgeleri en geç bir ay içerisinde ilgili müdürlüğe teslim etmesi istenmektedir.

Süreçte sosyal çalışma görevlisi koruyucu aile adayının değerlendirilmesinde gerek duyabileceği diğer belgeleri de aileden talep edebilir. Başvuruların yoğun olması durumunda aileler sıraya alınabilir. İstenilen tüm belgeler aileyi tanımaya yönelik olup çocuğun her açıdan güvenilir, sağlıklı ve hizmetin farkındalığına sahip ailelerin seçilebilmesi için özenle yürütülmelidir. Koruyucu aile bakımına uygun olan ailelerin seçimi uzun ve zahmeti bir süreçtir.

Yapılan görüşmelerle ailenin yapısı, aile üyelerinin birbiri ile ilişkileri, ailenin korunma ihtiyacı içinde olan çocuk/çocukların bakımını üstlenebilecek sabır ve hoşgörüyü sahip olması, aile üyeleri ve özellikle yakın çevrenin ailenin koruyucu aile hizmeti yürütmesine yönelik genel bakışı, ailenin çocuğu kabullenebilmesi başvuru sürecindeki en çok üzerinde durulması gereken noktalardır. Bu süreçte en önemli noktalardan bir diğeri ise koruyucu aile adayının başvuru yapmaktaki asıl

amaçlarının ne olduğunun öğrenilmesidir. Alanda yapılan birçok görüşmede bu amaçların aileden aileye değişkenlik göstermesi karşılaşılan bir durumdur. Burada koruyucu aile adayının ve sorumlu sosyal çalışma görevlisinin unutmaması gereken temel nokta “Aile için Çocuk değil Çocuk için uygun ailenin seçilmesidir”.

1.3.2. Değerlendirme Süreci

Bu aşama başvuru sürecinden sonra koruyucu aile adaylarının sosyal çalışma görevlileri tarafından mesleki olarak incelenmesi, değerlendirilmesi ve akabinde koruyucu aile komisyonu tarafından ailenin koruyucu aile olabilme durumuna ilişkin nihai kararın verilmesi şeklinde ilerlemektedir. Başvurusu kabul edilen aileler aileler üzerinde sosyal çalışma görevlisi tarafından yapılan mesleki değerlendirme; kişilik özellikleri, evlilik yaşantıları, sosyal ilişkileri, çocuk yetiştirme konusundaki deneyim ve düşünceleri, özel bir ilgi ve desteğe ihtiyaç duyabilecek korunma ihtiyacı içindeki çocuk/çocuklara bakış açıları, toplumun genel norm ve değerlerine göre ailenin özellikleri, iş ve ekonomik koşulları gibi birçok parametreyi içinde barındırmaktadır. Bu görüşmeler kimi zaman il müdürlüğü sosyal servis ortamında yapılabildiği gibi kimi zamanda ailenin ikamet ettiği ev ya da çalışma ortamlarında iş yeri ziyaretleri ile de yapılabilmektedir.

1.3.3. Koruyucu Aile Eğitimlerinin Verilmesi ve Belirlenen Koruyucu Aile Modeline İlişkin Uygun Eğitimleri Tamamlanması

Komisyonca uygun görülen ve koruyucu aile statüsü verilen ailelere bakanlıkça belirlenen koruyucu aile eğitimleri ve bu eğitimlere katılan ailelere de koruyucu aile eğitim katılım belgesi verilir. Bu eğitimlerle aileler, sürece hazırlandığı gibi süreçte yaşanabilecek muhtemel durumlarla ilgili olarak da detaylı bir şekilde bilgilendirilirler. Bu eğitimlerle çocuk ve ailenin sağlıklı bir şekilde hizmeti devam ettirmesi, koruyucu aile hizmetinin sonlandırılması ve geri dönüşlerin önüne geçilmesi amaçlanmakta özellikle çocukların ikincil örselenmelerinin önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

1.3.4. Uyum ve Yerleştirme Süreci

Koruyucu aile statüsü verilen, yanına çocuk yerleştirilmesi planlanan ailelerin ve uygun çocuğun eşleştirme sürecine hazırlanması, uyum süreci ve yerleştirmenin tamamlanması bu aşamada yapılmaktadır. Çocuğun ve ailenin sürece hazırlanabilmesi, aile üyelerinin tanışmaları için ön hazırlık olarak nitelendirilen en az bir ay en çok iki ay süreyle çocuk ve ailenin birbirini daha iyi tanımaları sağlanır. Bu süreç ilk olarak çocuk ve ailenin belirlenen uygun ortamda karşılaştırılması, karşılıklı istek ve sosyal çalışma görevlisinin de uygun görmesi durumunda saatlik, günlük ve haftalık izinlerle, (çarşı izinleri, ev ziyaretleri) çocuğun ve ailenin ev ortamında misafir edilmesi ile devam etmektedir. Uyum sürecinin sağlıklı yürütülmesi adına aileye tüm bilgilendirmelerin yapılması, çocuğa ilişkin zorlukların aktarılması ve karşılaşılabilecekleri olumsuzluklar karşısında gerekli danışmanlığın ve desteğin Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü tarafından sağlanacağı ifade edilmelidir.

1.3.5. İzleme ve Takip Süreci

Koruyucu aile statüsü verilen aile yanına yerleştirilen çocuk/çocuklar, ailelerin izleme ve takip çalışması kapsamında ilk yıl her ay, ikinci yıl ve sonraki yıllarda üçer aylık aralıklarla yılda en az dört defa ziyaret edilerek izlenmektedir. Gerek görüldüğü takdirde bu süreler dikkate alınmaksızın daha fazla ziyaret yapılarak izleme ve takip çalışmaları yürütülebilir.

2. Araştırmanın Önemi

Koruyucu aile hizmetinin; çocuğun gelişiminin olumlu ilerlemesi, kendisini ifade etme becerisini geliştirmesi, bireyselleşme sürecini tamamlayarak benlik saygısı yüksek bir birey olmasına katkı sunması açısından önemi büyüktür. Sürecin etkin ve verimli sürdürülmesi halinde çocuğa ruhsal, duygusal, fiziksel gelişimi için önemli kazanımlar sağladığı gibi koruyucu aileye de katkı sağlayacaktır.

Aileye doğacak bir çocuğun ya da yeni bir kardeşin katılımı, ailede yeniliğe ve ilişkilerde değişikliğe neden olmakta, ebeveynlerin; eş olarak birbirlerinden, aile yaşamından, yakın çevreden ve toplumdan beklentileri farklılaşmaktadır. Benzer şekilde Koruyucu Aile statüsüne geçen ailelerde de değişiklikler yaşanması olağandır. Alan literatürü incelendiğinde ülkemizde Koruyucu Aile hizmet modeli ile ilgili yapılmış araştırmalarda aileyi ele alan çalışmalar mevcut olup (Arnaz, 1983: 112; Tok, 1996:3; Can, 2000: 53; Kahraman, 2007: 54 ; Özbesler, 2009: 87; Vural ve ark., 2016: 533-537; Gökkaya, 2014: 252; Yeşilkayalı, 2015: 1-5) konuya daha çok çocuk açısından yaklaşıldığı anlaşılmaktadır.

“Koruyucu Aile” statüsü kazanmış aileler ile birlikte tamamen gönüllülük esasına dayanarak yürütülecek bu çalışmada, ailelerin koruyucu aile olmaya karar vermelerinde etkili olan etmenlerin neler olduğunun ve koruyucu aile statüsüne erişmiş olmanın aile bireyleri (anne-baba) açısından taşıdığı anlam ve önemin belirlenmesine çalışılmıştır. Çalışmada görüşülen ailelerin bir kısmı biyolojik çocuk sahibi olup daha önce ebeveyn statüsüne erişmiş iken, biyolojik çocuğu olmayıp ilk kez anne ve baba olma sorumluluğunu ve ebeveyn rolünü üstlenen aile bireyleri araştırma kapsamına alınmıştır. Koruyucu aile hizmet modelinde aileleri teşvik eden ve motivasyonunu arttıran unsurların yanı sıra gerek aile içinde gerekse yakın çevrede yaşanan sorunların ve zorlukların neler olduğunun belirlenmesine dolayısıyla aileler arasında yaygınlaşması için yapılacak çalışmalara ışık tutması amaç edinilmiştir. Bununla birlikte araştırma sonuçlarının ilgili alanda literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma modeli esas alınarak yürütülmüştür. Nitel araştırmada, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama teknikleri kullanılır, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir çalışma süreci izlenir” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 96). Nitel araştırma, disiplinler arası bütüncül bir bakış açısını esas alarak,

araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla incelemeyi benimseyen bir yöntemdir. Üzerinde araştırma yapılan olgu ve olaylar kendi bağlamında ele alınarak, insanların onlara yükledikleri anlamlar açısından yorumlanır (Altunışık ve ark., 2010: 302).

Nitel yöntemle tasarlanmış araştırmalarda ele alınan konu hakkında derin bir kavrayışa ulaşma çabası vardır. Bu yönüyle araştırmacı muhatabının öznel bakış açısına önem verir. Nitel araştırmalarda determinist yaklaşım ön planda tutulmaz ve olaylar arasında neden sonuç ilişkisi kurulmaz. Sayısal verilere ve istatistiklere daha az yer verilirken sözlü ve nitel analizlere daha çok vurgu yapılır. Nitel araştırmacılar olayları bağlamı içerisinde inceler. Sorunları, içerisinde oluşup geliştiği değerler sisteminden yalıtılarak analiz etmez, durumlara egemen olan ilişkiler ağını kendi doğal ortamında yorumlamaya veya bunların anlamlarını ortaya çıkarmaya çalışır (Neuman, 2012: 224).

Nitel araştırmada çoğunlukla üç tür veri toplanır:

1. Çevreyle ilgili veri; psiko-sosyal, kültürel, demografik ve fiziksel özelliklere ilişkindir.
2. Süreçle ilgi veri; araştırma süresince neler olup bittiği ve bu olanların araştırma grubunu nasıl etkilediğine ilişkindir.
3. Algılara ilişkin veriler ise; araştırma grubuna dâhil olan bireylerin süreç hakkında düşündüklerine ilişkindir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 40).

Bu üç tür veriyi toplamak için araştırmacı en yaygın olarak üç tür yöntem kullanır; görüşme, gözlem ve yazılı materyallerin incelenmesidir. Nitel yöntemlerden en sık kullanılanı görüşmedir. Görüşme; insanların bakış açılarını, öznel deneyimlerini, duygularını, değerlerini ve algılarını ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir yöntemdir. Görüşme sürecinin, gözlem ve yazılı dokümanlardan elde edilen verilerle desteklenmesi araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini arttırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 155,217).

Araştırmanın çalışma grubunu Kırıkkale İlinde Koruyucu Aile statüsü kazanmış olan ve hâlihazırda bu statüleri devam eden 20 aile (Tablo.2) oluşturmaktadır. 2017 yılı itibarıyla İl'de kayıtlı koruyucu aileler çalışmanın evrenini, gönüllülük esasına dayalı olarak yüzyüze görüşme yapmayı kabul eden aileler de örneklem/çalışma grubunu oluşturmuştur. Görüşmeler Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nde kurumsal yazışma neticesinde alınan izin doğrultusunda Kasım 2017-Şubat 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulguların kişisel bilgiler gizli tutulmak kaydıyla bilimsel amaçlı kullanılacağı taahhüt edilerek ailelerin sözlü onamları alınmış ve bilgi formu üzerinden yaklaşık yarım saat süren görüşmeler yapılmıştır.

4. Bulgular

4.1. Araştırmaya Katılan Ailelerin Demografik Özellikleri

Araştırma grubunu oluşturan Koruyucu Ailelerin; yaş, cinsiyet, eğitim, medeni durum, evlilik süresi, sahip oldukları biyolojik çocuk sayısı, biyolojik çocukların medeni durumları ve aile yanında kalıp kalmadıklarına ilişkin bilgiler Tablo.2’ de sunulmuştur.

4.2. Koruyucu Aile Olma Durumları

Araştırma grubunu oluşturan Koruyucu Ailelerin; koruyucu aile olma süreleri, kaç çocuğa koruyucu aile oldukları, koruyucu aile statüleri, koruyucu aile olmadan önceki aile statüleri, yakın çevrelerinde koruyucu aile olup olmama durumlarına ilişkin bilgiler Tablo.3’ te sunulmuştur.

Koruyucu aile olmaya karar verme

Araştırmaya katılan ailelerin 13’ ü biyolojik çocuğa sahip değil iken 7 aile biyolojik çocuğa sahiptir. Biyolojik çocuğa sahip olan ve olmayan ailelerin koruyucu aile olmaya karar verme nedenleri birbirinden farklıdır.

Biyolojik çocuk sahibi olmayan ailelerin karar verme durumu

Biyolojik çocuk sahibi olmayan ailelerin karar verme nedenlerinin başında ebeveyn olma konusunda yaşanan zorluklar ve tedavi süreci sonrasında artık çocuk sahibi olamayacaklarına ilişkin oluşan inançları gelmektedir.

“Tüp bebek tedavisinden sonra eşimle oturduk, konuştuk ve bu kararı verdik” (A.11), “Bir evlat sahibi olamayacağımızı anladığımızda eşimle birlikte kuruma geldik, başvuruda bulunduk” (A.8).

Bir diğer faktör, çocuk sahibi olmayan ailelerin esasında evlat edinme modelinden yararlanmak istemelerine rağmen şartlarının uygun olmaması, aile çevresinin destek vermemesi ya da kurum başvurusu sırasında uzmanların koruyucu aile modelini önermesi gelmektedir.

“Biz esasen evlat edinmek için sosyal hizmetlere başvuru yapmıştık, bize koruyucu aile hizmetini anlattılar, eşimle koruyucu aile olmaya karar verdik”(A.1), “İlk başta evlat edinme başvurusu için kuruma gitmiştik, sonra koruyucu aile olmamız konusunda kurum tarafından rehberlik aldık, başvuru yaptıktan 2.5 yıl sonra koruyucu aile olduk”(A.18), “Evlat edinmek için çocuk yuvasına gittik, ancak o günkü şartlarımızın uygun olmadığını öğrendik, uzmanlar bizi koruyucu aile olmak için yönlendirdiler ve başvuruda bulunduk”(A.2), “Biz evlat edinmek istiyorduk ama hem inancımız nedeniyle hem de ailelerimiz karşı çıkınca olmadı. Biz koruyucu aile olmaya ortadaki tüm engeller kalkınca karar verdik.” (A.5),” Bundan 10 yıl kadar önce eşimle karar vermiştik, buna başvurmak 5 yıl önceye dayanıyor, koruyucu aile kriterleri çok sıkı, çok fazla şey isteniyor, esnetilmeli, karar vermek zor” (A.17), “Eşimle evlat sahibi olamayacağımızı anlayınca kurumu ziyarete geldik ve başvurduk” (A.8), “Biz 5 sene önce tüp bebek tedavisinden sonra eşimle birlikte koruyucu aile olmaya karar verdik” (A.11)

Tablo 2: Çalışmaya Katılan Ailelerin Tanıtıcı Özellikleri

Aile	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	Medeni Durum	Evlilik Süresi	Biyolojik Çocuk
1A	53	K	İlkokul	Evli	34 yıl	Yok
2A	49	E	İlkokul	Evli	25 yıl	Yok
3A	52	K	İlkokul	Dul	19 yıl	1 E
4A	53	K	Lise	Evli	9 yıl	1 K
5A	49	K	İlkokul	Evli	33 yıl	Yok
6A	42	K	İlkokul	Evli	24 yıl	Yok
7A	45	K	Lise	Evli	20 yıl	Yok
8A	32	K	Ortaokul	Evli	15 yıl	Yok
9A	53	K	Lise	Evli	32 yıl	1 K+1 E
10A	51	K	İlkokul	Evli	26 yıl	2 K+2 E
11A	32	K	Lise	Evli	10 yıl	Yok
12A	39	E	Lise	Evli	10 yıl	Yok
13A	33	K	Ortaokul	Evli	17 yıl	1 K+2 E
14A	37	E	Lise	Evli	16 yıl	Yok
15A	58	E	Ön Lis.	Evli	33 yıl	1 K
16A	40	K	Ortaokul	Bekar	-	Yok
17A	55	E	Ortaokul	Evli	30 yıl	Yok
18A	50	K	İlkokul	Evli	30 yıl	Yok
19A	53	K	Lise	Evli	33 yıl	1 K
20A	37	K	Lise	Evli	16 yıl	Yok

Tablo 3: Çalışmaya Katılan Ailelerin Koruyucu Aile Olma Durumları

Aile	Süre	Çocuk Sayısı	Koruyucu Aile Modeli	Eğitim	Önceki Statüsü	Tanıdık Koruyucu Aile
1.A	8 yıl	1 K	Sürekli Koruyucu	Aldı	Çocuksuz A.	Yok
2.A	9 yıl	1 E	Sürekli Koruyucu	Aldı	Çocuksuz A.	Yok
3.A	5 yıl	1 E	Sürekli Koruyucu	Aldı	Tek Ebeveyn	Yok
4.A	4 yıl	1 E	Sürekli Koruyucu	Aldı	Çocuksuz A.	Var
5.A	3 ay	1 K	Sürekli Koruyucu	Almadı	Çocuksuz A.	Var
6.A	4,5 yıl	1 K + 1 E	Sürekli Koruyucu	Aldı	Çocuksuz A.	Var
7.A	1 yıl	1 K	Sürekli Koruyucu	Almadı	Çocuklu A.	Var
8.A	5 yıl	1 K	Sürekli Koruyucu	Almadı	Çocuksuz A.	Yok

9.A	4 yıl	2 E	Sürekli Koruyucu	Almadı	Çocuklu A.	Yok
10.A	6 yıl	1 K	Sürekli Koruyucu	Almadı	Çocuklu A.	Yok
11.A	3 yıl	1 K	Sürekli Koruyucu	Almadı	Çocuksuz A.	Yok
12.A	3 yıl	1 K	Sürekli Koruyucu	Almadı	Çocuksuz A.	Yok
13.A	4 yıl	1 K	Akraba Koruyucu	Almadı	Çocuklu A.	Yok
14.A	7 yıl	1 K + 1 E	Sürekli Koruyucu	Almadı	Çocuksuz A.	Var
15.A	3 yıl	1 K	Sürekli Koruyucu	Almadı	Çocuklu A.	Var
16.A	1 yıl	1 K	Akraba Koruyucu	Almadı	Tek Ebeveyn	Yok
17.A	5 yıl	2 K	Sürekli Koruyucu	Almadı	Çocuksuz A.	Yok
18.A	5 yıl	2 K	Sürekli Koruyucu	Almadı	Çocuksuz A.	Yok
19.A	3 yıl	1 K	Sürekli Koruyucu	Aldı	Çocuklu A.	Var
20.A	7 yıl	1 K + 1 E	Sürekli Koruyucu	Aldı	Çocuksuz A.	Var

Bir diğer faktör yakın çevrede koruyucu aile modelinin var olmasıdır.

“Yakın çevremizde bir koruyucu aile vardı, eşim aslında istemiyordu ama o aile eşime örnek oldu ve etkiledi. Bir akşam eşim biz de çocuk alalım dedi, konuştuk ve koruyucu aile olmaya karar verdik.” (A.6)

“Akraba Koruyucu Aile” statüsündeki bir aile, bu kararı almalarında devlet korumasında olan akrabayı ziyarete gittiklerinde yaşadığı sıkıntılara şahit olmalarının etkili olduğunu bildirmişlerdir.

“Bir teyze olarak çok yuvasındaki sıkıntılarını görünce aklıma geldi ve onun koruyucu ailesi olmaya karar verdim.” (A.16)

Biyolojik çocuk sahibi olan ailelerin karar verme durumu

Araştırmaya katılan ailelerle yapılan görüşmeler sonunda biyolojik çocuk sahibi olan ailelerin karar verme nedenleri aileden aileye değişmekte olup; “çocukların okumak ya da evlilik nedeniyle yuvadan ayrılmalarından sonra yalnız kalmamak, annelik ve babalık duygusunu yeniden yaşamak, yakın çevrede var olan koruyucu aileden ya da arkadaşından etkilenecek bir çocuğa sahip çıkmak ve onu topluma kazandırmak, bir seminere katılarak koruyucu aile modelinden haberdar

olduktan sonra bu hizmet modelini benimsemek ve devlet koruması altında olan yakınlarına aile sıcaklığını yaşatmak istemek” olarak sıralanabilir.

“Çocuklar evlendikten sonra eşimle yalnız kalmak istemedik. Medya aracılığı ile koruyucu aile hakkında bilgi sahibi olduk, 2014 yılından beri koruyucu aileyiz” (A.9), “Bir arkadaşım aracılığı ile koruyucu aile olmaya karar verdik” (A.4), “5 yıl önce lisede verilen koruyucu aile tanıtımı aracılığı ile konuyu öğrendim ve karar verdim” (A.3), “6 sene önceydi, eşim internetten öğrenmiş, o söyledi bana, konuştuk ve karar verdik” (A.10), “Eşim anlattı bana koruyucu aileyi, önce istemedim sonra ikna oldum ve eşimle birlikte başvuru yaptık. Yakın çevremizden bir akrabamızda bize destek oldu” (A.15), “Biz 4 yıl önce karar verdik, araştırdık, yakın çevremizde koruyucu aile olan bir aile vardı, onları örnek aldık, çocuğumuzda istedi, ailecek karar verdik” (A.19), “Kız kardeşim kurum bakımında kalıyorken biz ara ara görüşüyorduk, sonra ben eşimle konuştum, tamamen yanımıza almak istedim, sonra koruyucu aile hizmeti olduğunu öğrendik. Aramızda sevgi bağı var, karar vermemizde asıl o etkili oldu” (A.13).

4.3. Koruyucu Aile Olmanın Anlam ve Önemi

Araştırmaya katılan ailelere koruyucu aile olmak sizin için ne anlam taşıyor sorusu biyolojik çocuğa sahip olan ve olmayan aileler için benzer anlamlar ifade ederken çocuk sahibi olmayan aileler açısından birey odaklı, çocuk sahibi olan aileler açısından çocuk odaklı olduğu söylenebilir.

Biyolojik çocuk sahibi olan aileler için koruyucu aile olmanın anlam ve önemi

“Bir çocuğun hayatını kurtarmaktır, ona sahip çıkmak, sevmek ve topluma kazandırmaktır” (A.19, A.15), “Çocuklara aile ortamı sağlamak, sevgi vermektir” (A.9), “Bir çocuğa sahip çıkmak tek kelimeyle özveride bulunmaktır, fedakarlıktır” (A.4), “kendi öz çocuğum gibi görüyorum, çocuk özlemim vardı zaten, tarifsiz bir duygu” (A.3)

Biyolojik çocuk sahibi olmayan aileler için koruyucu aile olmanın anlam ve önemi

“En başta çocuk sevgisini ifade ediyor, koruyucu aile olmak anne-baba olma duygusunu yaşamak ve çocuğa da yaşatmaktır. Koruyucu aile olmak anne baba duygusunu yaşatan büyük bir şanstır” (A.11, A.17, A.8, A.1), “Kelimelerle anlatmak çok zor, çocuk özleminin yıllar sonra karşılığını bulmasıdır” (A.12), “Koruyucu aile olmak hayattaki pek çok şeyi öğrenmektir; sorumluluk almayı en başta, sonra da anne baba olmayı öğrenmektir. İleriye dönük planlarımızın olmasıdır.” (A.9, A.6), “Koruyucu aile olmak artık bir çocuğa teyze olmamak anne olmaktır, onu korumaktır, gözetmektir, artık biz de koruyan kısmındayız” (A.16), “Koruyucu aile olmak cümlesindeki koruyucu kelimesini sevmiyorum. Çünkü bu süreç tam olarak gerçek bir aile olmaktır.” (A.7), “Koruyucu aile olmak hayata tutunmaktır, eşimle, çocuğumuzla aile olmanın daha da anlam kazanmasıdır,

yaşanmayan, daha önce tadılmayan duyguların tadılmasıdır.” (A.5)” koruyucu aile olmak demek çok muntazam bir hayat yaşamak demektir.”(A.20).

4.4. Koruyucu Aileye Çevrenin Tepkisi

Araştırmaya katılan ailelerin büyük çoğunluğu koruyucu aile olma fikrinin aileleri ve yakın çevreleri tarafından olumlu karşılandığını, çocuk sahibi olma isteklerinin desteklendiğini ve onaylandıklarını belirtmişlerdir. Ancak evlat edinme isteği söz konusu olduğunda bu durumun aile çevresi tarafından onaylanmadığını ve desteklenmediklerini ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan koruyucu ailelerin bazıları ise aileleri ve yakın çevreleri tarafından bu isteklerinin hoş karşılanmadığını ancak bu durumun geçici olduğunu, kısa sürdüğünü, çocuğu tanıma sürecinin sonunda olumsuzlukların kendiliğinden ortadan kalktığını ve çocuğun aile çevresinde benimsendiğini, sevildiğini ve kabul gördüğünü belirtmişlerdir.

“Olumsuz hiçbir tepki almadık, ailelerimiz de destek oldular, güzel tepkiler aldık” (A.9, A.4, A.10, A.12, A.13, A.14, A.11, A.17, A.20).

“Herkes çok sevindi, her iki tarafın ailesi de olumlu karşıladı ve destekledi, zaten ailelerden tepki gösteren olsaydı eşim yine de çocukları seçerdi, özellikle dedemiz çok seviyor çocukları”(A.6), “İlk karar verdiğimizde pek sıcak bakmadılar ama çocuğumuz gelince herpsinin tutumu olumlu yönde değişti”(A.2), “Tepkiler olumluydu hep, ikinci bir çocuğa koruyucu aile olmamızı tavsiye edenler oldu, bu işe geç bile kaldığımızı söyleyenler oldu, evlat edinmeyi onaylamıyorlardı ama koruyucu ailelik onlar tarafından daha olumlu karşılandı, şu an çocuğu herkes kabul etti, dışlamadılar, çocuk çok seviliyor”(A.5, A.1)

“Tepkiler olumluydu, ilk başta bizi caydırmak istediler, ama ben kararımdan vazgeçmedim. Fakat onlar da çocuğu tanıyınca çok desteklediler ve çocuğu çok sevdiler”(A.3), “Herkes destek oldu, olumlu tepkiler aldık, olumsuz birşeye fırsat vermem zaten”(A.15), “Desteklediler, zaten olumsuz tepkileri kabul edemem, çocuğun üzülmesini istemiyorum”(A.18), “Olumlu tepkiler aldım, sevap diyen çok oldu, fakat bir başkasının çocuğunu neden büyütüyorsunuz, kimin çocuğu olduğunu bilmiyorsunuz, zor olmaz mı? diyenler, olumsuz karşılayanlar da oldu tabii”(A.19,A.7), “Komşularımızdan olumsuz tepkiler aldık ama yakın çevremizden hep destek gördük”(A.8), “Kendimce korkularım vardı, bakamayacağım, gözetemeyeceğim diye.. Ama bunlar olmadı, zamanla çocuğumuza ve onun annesi olmaya alıştım”(A.18),

4.5.Koruyucu Aile Olmanın Avantaj ve Dezavantajları

Araştırmaya katılan aileler koruyucu aile olmanın avantajlarını çocuk açısından ve aile açısından olmak üzere değerlendirmektedirler. Elde edilen bulgulara göre; biyolojik çocuk sahibi olmayan aileler, koruyucu aile hizmet modeli ile anne ve baba olmanın hazzını yaşamakta ve ruhsal açıdan tatmin olmakta,

aileleri ve aile içi ilişkileri daha da güçlenmekte, planlı programlı yaşama alışkanlığı kazanmakta, koruyucu aile olma vasıtasıyla kendilerini ve ailelerini ayrıcalıklı hissetmekte, sosyal hayatta saygınlık ve statü kazanmaktadırlar.

“Koruyucu aile olmak bir ayrıcalık, toplumda ön plana çıkarıyor bizi, ekonomik destek almamız da ayrı bir avantajdır”(A.14), “Toplum bizi yüceltiyor, toplumda önemseniyoruz, maddi sıkıntı yaşamıyoruz”(A.20), “Anne olmak, annelik duygusunu tatmak çok güzel, koruyucu aile olduğumuzu düşünmüyoruz, kızımız bizim için öz kızımız gibi”(A.11), “Şanslı olduğumu düşünüyorum, yüreğimde büyüttüğüm bir çocuğa bakarak, biyolojik annelerden daha yürekli ve yetenekli olduğumu hissediyorum”(A.7), “Aile hayatımıza düzen geldi, daha aktif bir insan oldum, sorumluluk almak çok güzel”(A.7), “Çok tarifsiz bir duygu, eşim çok mutlu oldu, o mutlu olunca ben de mutlu oluyorum”(A.8, A.18), “Başka koruyucu aileleri tanımamıza vesile oldu, hayatımızdaki birçok alışkanlığı değiştirdi”(A.1), “Aile olmak en büyük avantaj, evimiz doldu, şenlendi, çocuklarla birlikte aile daha sıcak bir yuva oldu, eskisinden daha mutluyuz, hayata bağlayan bir süreç oldu, daha çok sorumluluk alıyorum artık, aile ilişkilerimiz düzeldi”(A.5, A.19, A.10), “Çocuk sevgisini yeniden tadıyoruz, ruhen doyum yaşıyoruz, maddi olarak desteklenmek de güzel”(A.4, A.3), “sayesinde ikinci kez baba olmuş oldum, babalık duygumu güçlendirdi, benim için babalık çok kutsal”(A.15), “Kız kardeşim artık yanımda, onu kontrol edebiliyorum, endişelenmiyorum, yanımda, gözümün önünde olması benim için en büyük avantajdır”(A.13).

Koruyucu aile olmanın avantajlarını çocuk açısından değerlendiren aileler de olmuştur. Buna göre; koruyucu aile modeli ile çocuklar aile sıcaklığına, ebeveyn ilgisine, sevgisine ve bakımına, aile ortamında büyüme olanağına kavuşmaktadır.

“Çocuğa bir aile kazandırmak bence en büyük avantaj budur, ben bu durumu çocuk açısından çok önemli buluyorum”(A.17), “Bizim açımızdan değil de çocuk açısından avantajı çok fazla, tek kelimeyle çocuk evde sevgi görüyor, çok mutlu oluyor, bakılıp gözetiliyor, bu da çocuğu mutlu ediyor”(A.12), Bizim için değil ama çocuk açısından avantajı çok, bize sadece manevi yönden kazanç sağlıyor“(A.2), “Çocuğun gelişimini ve geleceğini planlıyoruz, bu çocuk açısından büyük avantaj”(A.5), “Çocuk için sağlıklı bir aile olduğumuzu düşünüyorum, artık çocuğun bir anne-babası var, aile ortamında büyüme şansı kazanmış oldu”(A.15).

Araştırmaya katılan ailelerin çoğunluğu koruyucu aile olmanın herhangi bir dezavantajı olmadığını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte bazı aileler, süreçle ilgili endişeleri olduğunu ifade etmişlerdir. Bu endişeler; çocuğun koruyucu ailesinden ayrılması, çocuğun başka bir hizmet modelinden yararlandırılması ve çocuğun biyolojik ailesine geri dönmesi olarak ifade edilmiştir.

“Koruyucu ailesi olduğumuz çocukları bir gün kaybedebilme olasılığı dışında bizim için hiçbir dezavantajlı durum söz konusu değildir”(A.6), “Sürekli bir hizmet olması bizim için dezavantaj, sürecin sonlandırılıp çocukların başka hizmetten faydalandırılma olasılığı var”(A.1), “Çocuğun bir gün biyolojik ailesi

tarafından alınabilecek olması bizde kaygı yaratıyor, korku duyuyorum, bu benim için bir dezavantaj”(A.19), “Dezavantaj görmüyorum ancak korkularımız var, sonuçta çocuğun bir biyolojik ailesi var, bizden ayrılırsa doğal olarak üzülürüz”(A.5).

4.6. Koruyucu Aile Olmanın Aile Yaşamına Etkisi

Koruyucu aile olmanın aile yaşantısına olumlu ya da olumsuz yansımalarının neler olduğuna dair elde edilen bulgulara göre biyolojik çocuğu olmayan ailelerden biri hariç diğerleri bu süreçte hiçbir olumsuzluk yaşamamışlardır. Yaşanan sorunun koruma altına alınan çocuktan kaynaklandığı bildirilmiştir.

“Çocuktan kaynaklanan sorunlar yaşadık, çocuğumuz çok ağlıyordu, uyumsuz davranıyordu, ama yaklaşık 1 yıl sonra bu durum değişti ve düzeldi, bu süreçte kurumdan destek aldık.” (A.6)

Biyolojik çocuğa sahip koruyucu aileler arasında da sorun yaşadığını ifade eden aileler olmuştur. Yaşanan sorunlar; kendine ayrılan kişisel zamanın azalması, çocuktan kaynaklanan sorunlar, biyolojik olan-olmayan çocuklar arasında anlaşmazlık ve sıradan, olağan aile içi sorunlar olarak ifade edilmiştir.

“Çocuk aileye girdikten sonra ben daha çok eve kapandım, çünkü çocuğa daha çok vakit ayırmak gerekiyordu.” (A.19), “Koruyucu ailesi olduğumuz çocuğumuzla biyolojik çocuklarımız arasında sorunlar yaşadığımızı söyleyebilirim, çünkü gelen çocuğumuz biraz aksiydi”(A.10), “biyolojik çocuklarım aslında çok sevindiler yeni bir çocuğun ailemize katılmış olmasına ama bazen tartışma yaşıyorlar ancak bunlar çok önemli şeyler değil.”(A.13), “Biz aile içinde pek sorun yaşamadık diyebilirim. Yaşansa da bunlar her ailede olabilecek sorunlardır.” (A.3)

4.7. Koruyucu Aile Olmak İsteyenlere Sunulan Öneriler

Araştırma kapsamına giren ailelerin tamamı koruyucu aile hizmet modelini benimsemişlerdir ve uygulamadan memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Bu hizmet modeli ile ilgili olumlu düşüncelere ve yaşam deneyimlerine sahiptirler. Çevrelerindeki çocuksuz ya da çocuklu ailelerle bu deneyimlerini paylaşmaya açık ve istekli görünmekle birlikte diğer ailelerle görüşmelerinde onları cesaretlendirmek istediklerini, bu hizmeti tavsiye ettiklerini ve diğer ailelere rol model olduklarını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

“Çocukları olsun olmasın bir çocuğa umut olsunlar, bir çocuğu topluma kazandırmak güzel bir duygu ve yaşanması gerekir, çok güzel bir uygulama”(A.1, A.18), “Çevremdeki herkese öneriyorum, hayatlarının olumlu yönde değişeceğini söylüyorum, çocuklara karşı önyargılı olmayın, kaygıları bir kenara bırakın derim.”(A.5, A.9), “Herkes bu mutluluğu tatsın, evleri şenlensin”(A.6), “Koruyucu aile olmak isteyenleri yüreklendiriyorum, tavsiye ederim, çocuk sevgisi çok büyük bunu hep anlatıyorum, koruyucu aile olmak sevaptır diyorum, örnek olmaya çalışıyoruz”(A.7, A.10), “Ben güzel olan deneyimlerimi paylaşıyorum, tavsiyelerde

de bulunuyorum”(A.8), “Özellikle bizim gibi çocuk sahibi olmayanlara beklememelerini söylüyorum, çok güzel bir hizmet”(A.11), “Bizim yaşadığımız duyguları yaşamalarını isterdim, o yüzden tavsiye ederim”(A.12), “Koruyucu aile olmanın tüm manevi açıdan tatminlerini anlatıyorum ki onlar da koruyucu aile olsunlar”(A.14), “Evlerinde bereket yoksa bereket geleceğini, evlerine girecek çocuğun tüm paylaşımları arttırdığını anlatıyoruz, çocuksuz aileleri özendirip, yönlendiriyoruz” (A.20).

Sonuç ve Değerlendirme

İlk uygulama örneklerinin 1950’li yıllarda olduğu (Özbesler, 2009: 87) bilinen koruyucu aile hizmetinde 2000’li yıllara gelindiğinde halen istenilen seviyeye ulaşamadığı söylenebilir. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün yayınladığı istatistiki verilere bakıldığında da günümüzde eskiye kıyasla ilerleme olduğu kabul edilirken; ülkemizde yürütülen bu hizmet modelinin yaklaşık 70 yıldır sürdürülmesinden hareketle istenen düzeye ulaşamadığı görüşü ön plana çıkmaktadır. Örneğin; 2011 yılı verileri dikkate alındığında korunma kararlı toplam çocuk sayısının 15602 olduğu bu çocuklardan yalnızca 1282 (%8,22) çocuğun koruyucu aile yanında bakımının sağlandığı bilgisine ulaşılmaktadır. 2016 yılı verilerinde ise korunma kararlı toplam çocuk sayısının 18328 olduğu görülürken bu çocuklardan 5004’ ünün (%36,2) koruyucu aile yanına yerleştirildiği görülmektedir. En güncel veriler olarak ise 2017 yılı verilerine bakıldığında korunma kararlı toplam çocuk sayısının 19831 olduğu bu sayı içerisinde 5642 (%28,45) çocuğun koruyucu aile bakımında olduğu görülmektedir. Ancak araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı gibi ailelerde olumlu düşüncelerin yaygınlaştığı ve farkındalık düzeyinde artış yaşandığı söylenebilir.

Araştırmanın bulgularından hareketle:

1. Kırıkkale ilinde bulunan koruyucu ailelerin yürüttükleri koruyucu aile hizmeti ile ilgili olumlu düşüncelere sahip oldukları, hizmeti büyük bir gönüllülük ve isteklilikle yerine getirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Gökkaya Bilican (2014: 252-253) tarafından Sivas ili örnekleminde gerçekleştirilen araştırmada da katılımcıların %95’ inden benzer bir dönüt alındığı ifade edilmiştir.
2. Koruyucu ailelerin koruyucu aile olma tercihlerinde biyolojik çocuk sahibi olma ve olmama durumlarının etkili olduğu belirlenmiştir. Biyolojik çocuğu olmayan ailelerin hizmeti etkili bir şekilde yürütürken; anne ve baba olma ihtiyaçlarını gidermek ve bu hazzı yaşamak adına koruyucu aile olmayı tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.
3. Katılımcı ailelerinin %35’ inin (N:7) en az bir tane biyolojik çocuğunun olduğu %65’inin ise (N:13) biyolojik çocuklarının bulunmadığı belirlenmiştir. Yeşilkayalı (2015) tarafından yapılan tez çalışmasında ise koruyucu ailelerin birçoğunun biyolojik çocuk sahibi oldukları belirlenmiştir.

4. Katılımcıların %35' unun (N:7) ilkokul mezunu, %20' sinin (N:4) ortaokul mezunu, %40' nın (N:6) lise mezunu ve %5' inin (N:1) önlisans mezunu olduğu belirlenmiştir. Koruyucu ailelerin %90' ının (N:18) sürekli koruyucu aile statüsünde olduğu %10' unun (N:2) ise akraba koruyucu aile statüsünde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. %35' i (N:7) süreçle ilgili eğitim aldığı ifade eden ailelerin koruyucu aile olarak geçirdikleri sürelerin asgari-azami (3 ay-9 yıl) arasında değişiklik gösterdiği bulunmuştur. Eğitim durumuna ilişkin Tok (1996) tarafından yapılan çalışmada da koruyucuların eğitim düzeyinin düşük olduğu belirlenmiştir. Andersson (2001: 235-248) tarafından yapılan araştırmada da koruyucu aile olanların %17' sinin çocuk ile akrabalığı bulunduğu sonucu elde edilmiştir. Bu araştırmanın sonuçları ile benzerlik gösterdiği ifade edilebilir.
5. Koruyucu aileler koruyucu ailelikle ilgili birçok avantajın olduğundan bahsederken birçok aile koruyucu aile statüsü kazanmamış ya da başvuru yapmamış ailelere rol model olmak istediklerini dile getirmiş ve bu zorlu süreçte geçmiş deneyimlerini paylaşmak, aileleri cesaretlendirmek, korunma ihtiyacı içinde olan daha çok çocuğa ulaşılmasını istediklerini ifade etmişlerdir. Ailelerle ilgili başkalarına rol model olarak hizmetin özendirilmesi adına işler yapmak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır.
6. Koruyucu ailelerin; medya, internet, yakın çevre, seminer, kurumsal başvuru süreci gibi çok farklı kaynaklardan koruyucu aile hizmetini öğrendikleri görülmüştür. Hizmete ilişkin tanıtım faaliyetlerinin karşılık bulduğu ancak artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır (Tiryaki Yurteri ve Baran, 2015: 41).
7. Çalışmaya katılan koruyucu ailelerin başvuru süreci öncesi ve sonrasında çevrelerinden aldıkları tepkilerin olumlu ve olumsuz olarak değişkenlik gösterdiği belirlenmiştir. Çoğu tepkinin olumlu olarak geliştiği görülürken bazı durumlarda olumsuz tepkilerle karşılaşan katılımcılar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
8. Koruyucu ailelerin avantaj olarak belirttikleri; aile ilişkilerinin olumlu yönde değişmesi, anne ve baba duygularını tatmak, maddi anlamda desteklenmek ve toplumun diğer kesimleri tarafından saygınlık kazanmak olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Koruyucu ailelerin dezavantaj olarak belirttikleri en belirgin sonuç ise yanlarındaki çocukların biyolojik aileleri tarafından bir gün geri alınabilecekleri korkusu ve kaygısı olduğu belirlenmiştir.
9. Koruyucu aileler, toplumun diğer üyelerinin koruyucu aile olmaktan çekinmemesi gerektiği ve hizmetin çok önemli bir hizmet olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında aşağıdaki önerilere yer verilmektedir:

1. Tanıtım çalışmalarının artırılması ve özellikle de bu hizmetin yürütücüsü konumunda olan koruyucu aile ve çocuklara bu çalışmalarda yer verilmesi, rol model olmalarının önünün açılması,
2. Toplumda konuyla ilgili farkındalığın artırılması amacıyla medya, internet ve diğer araçların kullanılması. Halkın fazlaca kullandığı alanlarda görsel olarak bilgilendirici broşürlerin kullanılması ve tüm kesimleri içine alacak büyük bir sosyal destek kampanyasının başlatılması,
3. İyi uygulama örneklerinin topluma tanıtılması bu sayede hizmetin gerçekliğinin ortaya konulması,
4. Koruyucu aile hizmetinin özellikle yıllardır karıştırıldığı ve karşılaştırıldığı hizmet olan evlat edinme hizmetinden net bir biçimde ayrıştırılması,
5. Özellikle biyolojik olarak çocuk sahibi olamayan aileler açısından diğer kurum ve kuruluşlarla ortak çalışmaların yürütülmesi,
6. Geleneksel aile yapıları, toplumsal tutum ve önyargılar düşünüldüğünde koruyucu aile hizmetinin İslam dini açısından da yerinin anlatılması (örneğin; cuma hutbeleri, kadın kuran kursları),
7. Kamu kurum ve kuruluşlarında yeterli tanıtım yapılamadığı savından hareketle Adalet Bakanlığı, İç İşleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı gibi devlet kurumlarında koruyucu ailelik modelini anlatan doğru tanıtımların yapılması ve modelin ülke çapında yaygınlaştırılması,
8. Milli eğitim müfredatında yer alan tek tip aile modelin yer almasının neden olduğu sonuçların ortadan kaldırılabilmesi için koruyucu aile modeli ve evlat edinen aile modelinin eklenmesi önerilebilir.

Yapılacak birçok çalışma ile koruyucu aile hizmetine yönelik farkındalığın artırılabilceği ortadadır. 2017 yılı aralık ayı sonu itibariyle kurum bakımı altında bakılan 14.189 çocuk içerisinde koruyucu aile yanında bakılıp büyütülebilecek birçok çocuğun olduğu düşünüldüğünde hizmetin var olandan daha fazla yaygınlaştırılıp geliştirilmesi gerekmektedir. Bu tür faaliyetlerin bu hizmetin yürütücüsü konumunda olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve diğer tüm paydaş kurum ve kuruluşlar tarafından yakın gelecek planları arasında yerini alması sağlanmalı ve konuya gereken önem verilmelidir.

Eğitim sisteminin revizyonunda koruyucu aile gibi hassas konuların ele alınması ve eğitim safhasının ilk aşamalarından itibaren uygulanması hizmete olan farkındalığı artıracacağı gibi koruyucu aile yanındaki çocuk ve koruyucu ailenin

toplum tarafından normalleştirilmesi ve daha rahat bir şekilde toplum içinde varlık göstermesine katkı sunacaktır.

Kaynakça

- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı (6. Baskı), Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- Arnaz, Z. (1983), “Koruyucu Aile Bakımındaki Çocuğun Gelişimsel Özellikleri”, Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi,1 (2-3), 111-156.
- Andersson, G. (2001), “The Motives of Foster Parents, Their Family and Work Circumstances”, British Journal of Social Work, 31, 235-248.
- Baykara Acar, Y. ve Acar, H. (2002), “Sistem Kuramı-Ekolojik Sistem Kuramı ve Sosyal Hizmet: Temel Kavramlar ve Farklılıklar”, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 13 (1), 29-35.
- Bıyıklı, L. (1983), “Koruyucu Aile Bakımı”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 16 (1), 11-16.
- Can, Y. (2000), Koruyucu Aile Uygulaması: Ankara Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erdal, L. (2014), “Türkiye’de Sosyal Politika ve Koruyucu Aile Hizmet Modeli“, Sosyoekonomi Dergisi. 2, 171-192.
- Gökkaya Bilicani V. (2014), “Koruyucu Ailelerin, Yanlarına Yerleştirilen Çocuk Ya Da Çocuklarla Aile İçinde Yaşadıkları Sorunlar ve Başa Çıkma Yolları (Sivas İli Örneği)”, The Journal of Academic Social Science Studies, 25 (1), 249-267.
- Kahraman, F. (2007), Türkiye’de Çocuk Refahı Alanında Koruyucu Aile Hizmeti. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Karataş, K. (2007), “Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, Journal of Society & Social Work, 18 (2), 7-19.
- Katz, D. ve Kahn, RL. (1977), Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi, Çev: Halil Can ve Yavuz Bayar. TODAİE Yayınları, No:167, Ankara.
- Klee, L., Kronstadt, D. ve Zlotnick, C. (1997), “Foster Care's Youngest: A Preliminary Report”, American Journal of Orthopsychiatry, 67, 290–299.

- Lockwood, K.K., Friedman, S., & Christian, C.W. (2015), "Permanency and the Foster Care System", *Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care*, 45 (10), 306-315.
- Neuman, W.L. (2012), *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar I-II*, Cilt (5. Basım), Yayın Odası, İstanbul.
- Özbesler, C. (2009), "Koruyucu Aile Hizmetlerinde Değerlendirme Süreci", *Aile ve Toplum*, 4 (16): 86-94.
- Şahin, G. (2009), *Yetiştirme Yurdu ve Ailesi Yanında Yaşayan Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Kimlik Statüleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D. ve Özcan Özer, Ö. (2008), "Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örnekleme Karşılaştırmalı Bir Araştırma", *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19 (3), 235-246.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Koruyucu Aile Yönetmeliği, 14.12.2012 tarih ve 28497 sayılı Resmi Gazete.
- Tiryaki Yurteri, A. ve Baran, G. (2015), "Kurum Bakımı Deneyimi Olan Kadınların Çocukluk Dönemi Kurum Yaşantıları: Nitel Bir Çalışma", *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 26 (1), 23-44.
- Tok, Ö. (1996), *Koruyucu Aile Hizmeti, Standartları ve Ülkemizdeki Durumu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkiye Aile Yapısı Araştırması (2011), "Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler", Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.
- Üstüner, S., Erol, N. ve Şimşek, Z. (2005), "Koruyucu Aile Bakımı Altındaki Çocukların Davranış ve Duygusal Sorunları", *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12 (3), 130-140.
- Vural, B. K., Körükçü, Ö., Aral, N. ve Körükçü, G. (2016), "An Investigation of Empathy of Foster Families, Turkey", *Universal Journal of Educational Research* 4(3): 531-538, 2016
- Yazıcı, E. (2014), "Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Bakım Yönteminde Yeni Yaklaşımlar", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 247-270.
- Yeşilkayalı, H.D. (2015), *Koruyucu Aile Bireylerinin Sosyodemografik Özellikleri İle Empatik Becerileri ve Özgecilik Durumları Arasındaki İlişkinin*

İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, (6. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, (9. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yörükoğlu, A., Akşit, A., Yalçın, K., Aras, E. (1968), Yuva Çocuklarında ruh ve beden gelişmesinin özellikleri, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 11, 70-78.

<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/istatistikler> (Erişim: 05.05.2018).

<http://www.koruyucuaille.gov.tr/illere-gore-koruyucu-aile-istatistikleri> (Erişim: 05.05.2018).

<http://www.milliyet.com.tr/aile-istatistikleri-aciklandi-istanbul-yerelhaber-2029494/> TÜİK Aile Yapısı Araştırması, (2016) (Erişim: 05.05.2018).